

of concepts in general, by less percentage of astrometric, but greater percentage of astrophysical concepts.

Key words: the field of educational discipline concepts, fundamenting of education, base concepts, fundamental core and periphery of the concept field, astronomy teacher's training.

УДК 371.315:811.111

Матвєєва К. С.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті стисло розглянуті провідні підходи до визначення педагогічних умов формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю.

Ключові слова: “педагогічні умови”, “навички англійського мовлення студентів економічного профілю”.

Для вибору способів конструювання педагогічного процесу і його окремих компонентів, у тому числі й формування навичок англійської мови, у сучасних наукових дослідженнях часто використовується визначення педагогічних умов організації такого процесу. Під ними звичайно розуміється сукупність заходів в освітньому процесі, які повинні забезпечити досягнення студентами необхідного рівня знань, умінь і навичок.

Метою даної статті є: проаналізувати різні підходи до визначення поняття “педагогічні умови”, визначити умови формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю.

Дотепер існує порівняно небагато досліджень, присвячених безпосередньо формуванню навичок англійського мовлення майбутніх економістів. До них можна віднести, наприклад, роботи О.Ветохіна, Т.Гусак, В.Крилової, А.Н.Шамова, С.М.Яшанова. Інші фахівці досить стисло розглядають цю проблему в контексті формування професійної компетентності або її окремих елементів (Т.В.Алексєєва, М.К.Богданова, І.А.Закирьянова, Л.Г.Карпова, Т.М.Колодько, О.А.Кучерява, Т.В.Симоненко, О.М.Трубіцина, Р.Р.Фатхулліна, С.В.Хмельковська, У.Н.Янушевський). На жаль, у переважній більшості подібних робіт педагогічні умови, які забезпечують ефективне формування навичок англійського мовлення студентів, взагалі не розглядаються. Відповідно в подібних дослідженнях відсутній аналіз підходів до визначення цих умов.

Зазвичай у роботах з проблем формування англійської компетентності у студентів економічного профілю, педагогічні умови зазвичай розглядаються як один з елементів моделі певного педагогічного процесу або його складових. Подібної позиції дотримуються, наприклад, І.А.Закирьянова, Л.Г.Карпова, Т.М.Колодько, О.А.Кучерява, Т.В.Симоненко, О.М.Трубіцина, Р.Р.Фатхулліна, С.В.Хмельковська, В.Н.Янушевський та ін.

Досить цікава точка зору щодо питання співвідношення педагогічної моделі й відповідних педагогічних умов знайшла відбиття в дисертаційному дослідженні Т.М.Колодько [2]. Автор вважає, що педагогічні умови є не тільки одним з елементів педагогічної моделі, але й, у певній мірі інструментом її формування і трактує їх як “сукупність дій, спрямованих на поетапне моделювання й ефективне функціонування процесу становлення й розвитку певного рівня такої компетенції” [2: 11]. У свою чергу, деякі дослідники звертаються безпосередньо до визначення педагогічних умов, які забезпечують ефективність педагогічного процесу, формування певних іншомовних компетентностей та їх складових, навіть не розглядаючи моделювання цих феноменів (Т.В.Алексєєва, М.К.Богданова, С.В.Будак, О.М.Ветохін, Т.В.Колонтаєвська, Н.Л.Московська).

Саме поняття “педагогічні умови” в останні десятиліття знайшло досить широке розповсюдження в роботах, пов'язаних з різними аспектами підготовки студентів

економічного профілю (Т.В.Алексєєва, С.В.Будак, М.П.Василенко, Т.В.Колонтаєвська, Т.В.Симоненко, С.М.Яшанов). Разом з тим, у сучасній науковій літературі це поняття не отримало однозначного й загальноприйнятого визначення. Пов'язано це, на наш погляд, із трьома основними причинами. По-перше, такого однобічного визначення не має сама категорія “умови”. По-друге, різні тлумачення поняття “педагогічні умови” пояснюються тим, що різні автори найчастіше розглядають лише окремі аспекти цього досить складного феномена. По-третє, педагогічні умови – явище динамічне. Його зміст у процесі розвитку педагогіки в цілому мінявся не тільки кількісно, але й якісно. Це відбувалося, головним чином, за рахунок розвитку й удосконалення філософії, утворення й появи в ній принципово нових теорій.

Розглянемо деякі особливості функціонування поняття “педагогічні умови” на сучасному етапі. *По-перше*, замість поняття просто “педагогічні умови” все частіше стало використовуватися поняття “психолого-педагогічні умови” або “психологічні умови” (О.Ветохов, М.В.Савчин, Е.Р.Саїтбаєва, Т.В.Симоненко та ін.). Т.В.Алексєєва, С.В.Будак, О.А.Кучерява та ін. додають до цього ще й психологічні елементи, які входять у це поняття. У свою чергу, С.О.Сисоєва [4] розглядає комплекс умов, що стимулюють творчу активність студентів, до яких, як окремі елементи входять доповнюючи одна одну групи психологічних і педагогічних умов. Під першими вона розуміє такі умови, які впливають на психологічний стан учнів і формують у них комунікативні здібності та педагогічні умови, пов'язані із практичним забезпеченням формування у студентів різних професійних якостей. Втім, на нашу думку, подібний підхід не розкриває сутності розбіжностей між педагогічними й психологічними умовами. Латентний психолого-педагогічний підхід до виявлення педагогічних умов формування професійної компетентності студентів демонструє Л.Г.Карпова [1]. Автор розглядає дві основні й взаємозалежні педагогічні умови, що реалізуються в комплексі:

- керування процесом формування професійної компетентності, що містить у собі, власне керування, організацію й планування роботи організації;
- використання особистісно-орієнтованого підходу в процесі формування професійної компетентності [1: 8].

Зрозуміло, що друга педагогічна умова, зазначена Л.Г.Карповою, включає й психологічні компоненти.

По-друге, І.А.Закирьянова, Т.В.Симоненко, Р.Р.Фатхулліна та ін. значно розширюють комплекс умов, необхідних для формування професійної іншомовної компетентності студентів економічних факультетів або окремих компонентів цієї компетентності. Так, Т.В.Симоненко [3: 5] включає в цей комплекс, як самостійні складові, наступні види умов: соціолінгвістичні, прагмалінгвістичні й дидактичні.

Інший шлях до рішення подібної проблеми був вибраний Р.Р.Фатхулліною [5]. Повертаючись до формування іншомовленневої компетенції майбутніх фахівців у галузі економіки, автор дуже широко розглядає педагогічні умови, що забезпечують подібний процес. Сюди, крім дидактичних умов, входять також специфічні: загальні, часткові й особистісні. Вони пов'язані з усіма аспектами організації навчального процесу в вузі. Так, загальні умови містять у собі “методологічне, організаційно-управлінське, кадрове, матеріально-технічне й фінансове забезпечення” процесу навчання студентів” [5: 88]. Відповідно, часткові умови відображають особливості конкретного вищого навчального закладу й ураховують специфіку організації в ньому іншомовного спілкування. І, нарешті, до групи специфічних умов, які ґрунтуються на розглянутих вище загальних і часткових умовах, відноситься “доведення до свідомості кожного студента принципів, актуальності, пріоритетності, ролі, місця й практичного значення формування мовленневої компетенції в професійній підготовці майбутнього фахівця” [там само, 88-89]. Подібний підхід до визначення педагогічних умов здається нам надто розширеним; їх перелік підміняє собою модель педагогічного процесу, повинен урахувати особливості кожного конкретного вищого навчального закладу.

Наведений вище аналіз різних педагогічних досліджень, пов'язаних із поняттям педагогічних умов формування різних компонентів професійної іншомовної компетентності та інших характеристик студентів економічного профілю, дає можливість стверджувати, що в наш час не існує загальноприйнятого визначення поняття “педагогічні умови”. Воно може використовуватися в широкому й вузькому розуміннях:

- тільки як суто педагогічні компоненти (що в наш час зустрічається нечасто);
- як комплекс взаємодоповнюючих педагогічних і психологічних елементів (це найпоширеніший варіант);
- як елементи, які відбивають адміністративну, кадрову, матеріальну й фінансову сторони організації педагогічного процесу, спрямованого на формування в майбутніх економістів тих або інших професійно значущих якостей.

Переходячи безпосередньо до вибору визначення педагогічних умов як інструмента формування навичок англійського мовлення, необхідно визначити принципи, на підставі яких будуть визначатися ці умови. Педагогічні принципи можуть змінюватися залежно від поглядів соціуму на основні цілі й завдання освіти, а також форм реалізації цих завдань. У цей час у педагогічній науці виділяються загальні й часткові педагогічні принципи. Загальні принципи навчання у вищих навчальних закладах і загальні принципи організації педагогічної освіти досить добре відомі й докладно розглядалися в багатьох дослідженнях відомих педагогів (С.У.Гончаренко, М.А.Данилов, В.В.Краєвський, З.Н.Курлянд, І.А.Мищенко, І.Я.Лернер, А.В.Мудрик, М.Н.Скаткін, В.А.Сластьонін та ін.). Зокрема, до загальних принципів вищої освіти можна віднести: принцип цілісності; принципи особистісно-орієнтованого й індивідуально творчого підходів до навчання; принцип пріоритету суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів; принцип багаторівневого цілепокладання, принцип єдності загального й варіативного в логіку професійного становлення майбутніх економістів, принцип наочності і т.п.

Однак щодо тематики даного дослідження для нас більший інтерес представляють часткові педагогічні принципи, які, у тому числі, пов'язані з навчанням певного предмета [6]. На думку С.Ф.Шаталіна, до основних методичних принципів організації викладання іноземних мов відносяться:

- принцип комунікативної спрямованості навчання ІМ;
- принцип диференційованого підходу до відбору навчального матеріалу;
- принцип функціонально-ситуативного підходу до побудови структури заняття;
- принцип комунікативної достатності [7].

У свою чергу, Р.Р.Фатхулліна [5] пропонує наступний комплекс провідних принципів, які повинні лягти в основу організації навчання ІМ. До таких принципів вона відносить:

- принцип дидактичної комунікативності;
- принцип адаптивності;
- принцип суб'єкт-суб'єктних відносин викладача й студента;
- принцип комунікативно-педагогічної ситуативності при формуванні комунікативних умінь і вмінь дидактичної мови;
- принцип дидактико-комунікативної спрямованості дій учителя;
- принцип домінуючої ролі вправ на етапі вдосконалення іншомовного мовлення;
- принцип паралельного вдосконалення іншомовленнєвих професійно значущих умінь;
- принцип спрямування орієнтації вправ і мовного матеріалу на студента;
- принцип позитивного підкріплення результатів оволодіння іноземним мовленням з боку викладача [5: 57].

Таким чином, у сучасній педагогіці існують різні підходи до визначення принципів, які повинні лягти в основу організації вивчення іноземних мов і, відповідно, навичок їх використання. Деякі з них мають загальний характер, інші, – більше спрямовані на дидактику процесу навчання іноземної мови. Їх поєднує тільки факт нагадування про

необхідність урахування комунікативного підходу до навчання, як одного з найважливіших елементів, які лежать в основі вивчення іноземних мов. Дещо рідше до цих принципів відносять домінування системи вправ як провідного засобу засвоєння іноземної мови учнями.

До часткових принципів, на яких має базуватися формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю, на нашу думку, варто віднести:

1. Принцип домінуючої ролі вправ у процесі вивчення й удосконалення іншомовного мовлення.
2. Принцип дидактико-комунікативної спрямованості дій учителя.
3. Принцип диференційованого підходу до відбору навчального матеріалу.
4. Принцип функціонально-ситуативного підходу до побудови структури заняття.
5. Принцип оптимізації способів тренування навичок.
6. Принцип поетапного формування різних навичок іншомовного мовлення, необхідних фахівцям у галузі економіки.

Формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю передбачає аналіз двох типів педагогічних умов:

- загальних, пов'язаних із загальними умовами формування навичок англійського мовлення;
- спеціальних, зумовлених особливостями навичок, формування яких необхідне при підготовці студентів економічного профілю.

Варто підкреслити, що навички – це інтегративний психолого-педагогічний феномен, до того ж, його психологічна складова грає дуже важливу роль, як у формуванні, так і в практичній реалізації навичок у процесі професійної діяльності. При цьому, з одного боку, навички можна розглядати як специфічні психічні новоутворення (психологічне визначення навичок), а з іншого, – як певні дії (уміння), доведені до автоматизму (педагогічне визначення навичок). Тому ми вважаємо цілком логічним, залишивши загальну назву “педагогічні умови” формування навичок англійського мовлення, включити в нього як самостійну складову й психологічні умови. Подібний підхід дає можливість, з одного боку, зберегти загальну єдину назву поняття “педагогічні умови”, оскільки воно досить стисло характеризує цілісний педагогічний процес. З іншого боку, – воно у своїй структурі містить і такі умови, які не можна назвати суто педагогічними, оскільки вони, у значній мірі, носять психологічний характер.

Загальні педагогічні умови формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю ґрунтуються на розглянутих вище загальних принципах організації педагогічної діяльності. До таких умов можна віднести:

- особистісно орієнтовану спрямованість навчання;
- побудову цілісного педагогічного процесу;
- забезпечення навчального процесу відповідною матеріальною базою, в тому числі навчальні матеріали, відео й аудіотехніку і т.п.
- творчий підхід до навчання та ін.

Ці проблеми були досліджені в загальновідомих роботах з педагогіки, і ми не будемо зупинятися на них докладніше. Значно більший інтерес представляють певні педагогічні умови, що забезпечують формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю. Як і у відношенні загальних педагогічних умов, часткові педагогічні умови базуються на розглянутих вище часткових принципах. Вони можуть бути сформульовані в такий спосіб:

1. Поетапне цілеспрямоване формування навичок англійського мовлення студентів, починаючи із простих і закінчуючи складними, із застосуванням різних видів їх навчання: семінарські заняття, тренінги, самостійна підготовка, самостійна робота з аудіоапаратурою та ін.

2. Максимальне використання в процесі навчання іншомовних текстових джерел економічного спрямування й відповідних відео- й аудіозаписів.

3. Моделювання на заняттях з іноземної мови реальних ситуацій, які можуть виникнути в професійній діяльності економістів, включаючи рольові ігри, у процесі яких формуються й закріплюються різні мовленнєві навички.

4. Створення й використання спецкурсів з вузькогалузевою направленістю, викладання яких ведеться іноземною мовою.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури із проблем підготовки студентів економічного профілю дозволяє визначити провідні принципи, на підставі яких можуть бути визначені часткові педагогічні умови ефективного формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю. До таких умов можуть бути віднесені: поетапне цілеспрямоване формування в студентів навичок англійського мовлення, починаючи із простих і закінчуючи складними, із застосуванням різних видів їх навчання: семінарські заняття, тренінги, самостійна підготовка, самостійна робота з аудіоапаратурою та ін.; максимальне використання в процесі навчання іншомовних текстових джерел економічного характеру й відповідних відео- й аудіозаписів; моделювання на заняттях з іноземної мови реальних ситуацій, які можуть виникнути в професійній діяльності економістів, включаючи рольові ігри, у процесі яких формуються й закріплюються різні мовленнєві навички; створення й використання спецкурсів з вузькогалузевою направленістю, викладання яких ведеться іноземною мовою. Вищезазвані педагогічні умови ефективного формування навичок англійського мовлення студентів економічного профілю більш детально можуть бути досліджені в подальшому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи. Автореф. дис. ... к.пед.н. – Харків: ХПДУ, 2004.
2. Колодько Т.М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах. Автореф. дис. ... к пед.н. – К.: НПУ, 2005.
3. Симоненко Т.В. Формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів. Автореф. дис. ... д.пед.н. – К.: НПУ, 2007.
4. Сисоева С.О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації // Наукові праці: Збірник. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2000. – Т. 7: Педагогіка. – С. 13 – 19.
5. Фатхуллина Р.Р. Формирование речевой компетенции как основы профессиональной деятельности будущих учителей иностранного языка. Дис. ... к.пед.н. – Ульяновск, 2004.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. – Народное образование. – 2003 – №2. – С.58-64.
7. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. – М.: Просвещение, 1986. – 222 с.

Матвеева Е. С.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ АНГЛИЙСКОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

В статье кратко рассмотрены ведущие подходы к определению педагогических условий формирования навыков английской речи студентов экономического профиля.

Ключевые слова: “педагогические условия”, “навыки английской речи студентов экономического профиля”.

Matveyeva K.S.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF EFFECTIVE FORMATION OF ENGLISH SPEAKING SKILLS OF STUDENTS OF ECONOMIC FACULTY

In the article leading approaches to definition of pedagogical conditions of formation of English speaking skills of students of economic faculty are briefly considered.

Key words: “pedagogical conditions”, “English speaking skills of students of economic faculty”.